

NINA GIMISHANOVA

TaTKO

KOSMOS

NINA GIMISHANOVA

TaTKO

*KOSMOS

© Nina Gimishanova ja Kustannusyhtiö Kosmos 2021

ISBN 978-952-352-080-6

***KOSMOS**

Painettu EU:ssa.

Kiitos

Jan Forsström, Antti Arnkil,
Mikko Aarne, Selja Ahava, Maria Säkö

tatko (*hellittevä*) isä

I

HÄN ON UKKOSEN JUMALA Perun. Hän káskee salamoita ja määrää niiden suunnan: halkaise kahtia tuo lohkare, lyö maahan vuoripolun vuohi, sytytä tuleen niityn ohutvartiset kukat. Hän muuttaa maan punaiseksi liekkimereksi ja niin kaikki näkevät hänen jäljiltään tuhkaksi palaneen aukean. Hän on raivoava myrsky, joka ei laannu kuin kerätäkseen voimansa uuteen purkaukseen. Metsät ryskyvät hänen harpoessaan yli, eikä yksikään puu jää pystyyn eikä yhtäkään vihreää versoa jää jäljelle, kun hän on painanut askeleensa maan pintaan.

Hän saa voimansa elävien olentojen kauhusta. Hänen katseensa jähmettää ne, joihin hän silmänsä suuntaa. Hänen kätensä pysäyttävät ihmisen sydämen. Hänen silmänsä nau-liintuvat ennen kaikkea heikkoihin, haavoittuneisiin ja suojattomiin. Hän puristaa kivisissä käsissään pientä lintua niin että se lakkaa hengittämästä ja putoaa kuolleena maahan.

Hän etsii väsymättä jotakin, minkä voi nujertaa ja rikkoa. Hän jättää jälkeensä pientä hajonnutta mosaiikkia, ihmisten sirpaleita.

Hän on ukkosen jumala Perun. Hän etsii kadonnutta tytärtään.

PUHELU ÄIDIN KANSSA. Älä nyt huolestu. Jouduttiin soit-
tamaan ambulanssi yöllä. Putosi sängystä eikä päässyt ylös.
Löysin sen siitä lattialta. Ei pystynyt liikkumaan, selkään sat-
tui. Kova kuume. Odotetaan tuloksia. Antibioottia suoneen.

Äidin ääni välittyi kaapeleita pitkin nopeutettuna, se kuu-
losti samalta kuin pikkuoravien ääni levyllä, oli vaikea saada
selvää, ja kuulin omien sanojeni toistuvan viivästyneenä kai-
kuna, kuin joku muu puhuisi, joku joka seisoj vieressäni.
Jokainen sana vaati ponnistelua, tuntui kuin kävelisi upotta-
valla hiekalla, oli vaikea päästä eteenpäin. Äiti oli kaukana,
hän ei kuullut minua, ja isä, olit yhtäkkiä lähellä, vaikka olit-
kin yli kolmentuhannen kilometrin päässä.

Verenmyrkytys. Annettu väärää antibioottia, vaihdettu
lääkitys. Löytynyt kasvain selästä. Kaksi kasvainta. Myö-
hemmin: veritulppa. Jos sitä ei olisi löydetty ajoissa.

Sairaalassa lääkäri sanoi: tällä miehellä on härän sydän. Isä
kävi jossain, ehkä katsomassa sisään synnyinkotinsa ovesta,
näki äitinsä kuiskimassa rukousta, kaukana bulgarialaisessa
kylässä, joka on autioitunut, talot romahtaneet, tiet kasva-
neet umpeen. Sitten hän tuli takaisin. Makasi sairaalassa
viikon. Päästettiin pois, puki päälleen, astui ulos sairaalan
liukuovista, käveli autoonsa ja ajoi kotiin. Sinne päästyään
hän vaihtoi autoon talvirenkaat, koska viikon aikana oli
tullut talvi. Lähti kauppaan, koska kaapit olivat tyhjä. Ne

ammottivat tyhjiyttään. Kantoi laatikoittain ruokaa taloon. Kuin olisi syttymässä sota. Koko viikon oli satanut lunta, kasoittain lunta. Isä meni pihalle, teki lumityöt, kiipesi katolle ja kolasi lumet sieltäkin.

PUHELIN SOI. Ruudulla välkkyi ”isä”. Vatsassani kääntyi painava teräväreunainen kivi. Hetken aikaa ajattelin, automaattisesti, että antaisin puhelimen vain soida. Mutta tällä kertaa en voinut. Mitä sanoin? Yleensä vastasin isälle ärtyneesti: no mitä? Aivan kuten hänkin vastasi vihaisena: no mitä?

Kuulin isän äänen, puheryöpyn, hän puhui jo jonkun kanssa, en tiennyt kenen. Kuulin bulgariankielisiä sanoja, katkonaisia lauseita.

Sanoin: isä, isä. Isä jatkoi vielä hetken, hiljeni sitten. Hän sanoi suomeksi: ni mitä, mite mene. No miten sinulla menee siellä sairaalassa? No mitä, lähelä se kai oli. Pystyn jo nousema ja kävelemä vähä. Hiljaisuus. Paljonko sinula on jäljelä tuota asuntolaina? Siitäkö haluat puhua nyt? No eihä minusta o enä muuta apu.

Sinä voisi soitta joskus. Sinun kanssa on niin raskasta puhua. Mite ni raskas no ei o raskas. Aloin itkeä. No mitä ny. Ajattelen sinua paljon mutta on vaikea soittaa. Mite ni vaikea. Kuulin isän pidättävän hengitystä. Näin mielessäni isän jähmettyvät kasvot. Hänen silmänsä ammoltaan; tuijottavat, painavat kivet. Nyt isä itki. No on se vaikea, kuin meidä välisä olisi muuuri. Hän venytti u:ta. Hän ei osannut sanoa kaksois-u:ta, joten hän sanoi muri tai muuuri. Ehkä se sortu nyt se muuuri.

Seuraavat sanani tulivat nopeasti: isä haluan pyytää anteeksi. Isä hämmentyi. Ni mitä? Niin että haluan pyytää anteeksi sitä että. Kaikkea. Että olen huutanut. Etten ole hyväksynyt sinua. Isä oli hiljaa. Kerrankin hän oli hiljaa. Hiljaisuudessa oli jotain avaraa, kevyttä. Jatkoin: älä murehdi meidän takia. No vaikea se on. Isä halusi lopettaa, hän uupui hetkessä. Minä sanoin: älä lopeta vielä, puhutaan vielä vähän.

ALOIN JÄRJESTÄÄ LENTOLIPPUJA. Päivämäärät tuntuivat järjettömiltä. En muistanut montako päivää on kuukaudessa. Kahdeksankymmentä, satakaksikymmentä, 42? Monesko päivä tänään oli? Kirjoitin hakukoneeseen mikä päivä tänään on suomi. Vastauksia oli monta erilaista. Etsin nettikalenterin. Siinä luki: tänään on marraskuu. Kolmastoista. Varaa lentolippu. Tuijotin hintaa. Oliko se paljon? En muistanut nähneeni sellaista lukua. En tiennyt oliko tilillä sen verran rahaa. Paina osta.

Otin esille matkalaukun, pakkasin sukkia, kaksi paitaa, yhdet housut. Sukkia, kaksi paitaa, yhdet housut. Oli talvi. Talvi on eri asia kuin *invierno*. Miten talvella täytyi pukeutua? Läpi inviernon voi kulkea tennareilla, joinakin päivinä voi kulkea t-paidassa, ja niinä viitenä päivänä vuodesta, jolloin aurinkoa ei ollut, voi laittaa *chaqueta de inviernon*. Se oli kevyt takki, vastasi syystakkia.

En muistanut talvea. En muistanut, miten kylmä Suomi oli marraskuussa, miltä kylmyys tuntui iholla. Oliko nyt jo niin kylmä, että tarvittiin lapaset ja pipo? Ei minulla ollut täällä lapasia. Entä kengät? Miten selviäisin näillä tennareilla lentokentältä sinne asuntoon asti, jonne minun oli mentävä. Joka ei ollut koti. Sillä minulla ei ole kotia. Talvitakkini oli pakattuna säkkiin vanhan kotini ullakolla. Minua alkoi itkettää. Ulvoin hetken, sitten lopetin. Pakkaa, ota sukat,

ota toiset sukat, ota paita, villapaita, kaksi aluspaitaa ja äidin neuloma kaulaliina. Ota kirja, vaikka et todennäköisesti pysty lukemaan, mutta koskaan ei tiedä. Jätin pakkaamisen ja tartuin puhelimeen, selasin numeroita umpimähkään. Ei ollut ketään kenelle soittaa, ei millään kielellä. Puristin puhelinta kädessäni. Jumala älä päästä isää vielä pois.

Soitin Marialle, joka totesi, että isällä oli onnea, kun hänet saatiin pelastettua. Nyt ratkaisevaa oli se, pääsisikö isä ylös sängystä. Sisko sanoi nähneensä niin monesti, kuinka sairaaläsänkyyn joutuneet vanhukset joko nousivat ylös ja jatkoivat tai eivät enää ikinä nousseet, vaikka heillä voisi olla vielä vuosia edessään. Hän ei osannut sanoa, nousisiko isä. Aika näyttäisi. En kuullut siskon äänestä, kumpaan hän uskoi. Äiti ja Maria eivät maininneet sanallakaan Silviaa. Ehkä kukaan ei aikonut kertoa vanhimmalle siskolleni, että isä oli sairaalassa. Silvia ei halunnut kuulla isästä mitään. Ehkä hän ei halunnut kuulla edes sitä, jos isä kuolisi.

Illalla istuin puutarhassa, nojasin sitruunapuun runkoon ja tuijotin kuuta, se oli tänä yönä täysi. Kuun hiljainen valo oli kanssani, valkeana, kylmänä, hohti puiden lehdissä ja jokaisessa ruohonkorrossa. Suljin silmäni ja näin isän. Hän makasi sairaalan sängyllä, hän oli yksin. Oli hiljaista, pimeää, hetken rauha kaiken toivottomuuden ja kivun ja pelastamisen keskellä. Toivoin että hän ei pelännyt. Hän oli vieraiden hajujen ympäröimä, hoitajat sandaaleissaan astuivat huoneeseen ja poistuivat. Oli levotonta, minuutit katkeilivat outoihin ääniin.

Isä ei ymmärtänyt, koska he puhuivat sairaalakieltä. Eivät he ymmärtäneet hänen aksenttiaan, hänen kummallisia sanavalintojaan ja rikkinäisiä lauseitaan. Hän käytti väärää sanoja väärissä paikoissa, joutui hakemaan, taivutti miten sattuu. Hän oli väsynyt. Ehkä hänen suustaan tuli vain hä-

nen omaa kieltään. Mutta aivot hylkäävät sen, mikä on tarpeetonta, jopa äidinkielen, jos sitä ei enää tarvita. Isä ei ollut puhunut bulgariaa neljään vuosikymmeneen. Isä, mikset puhunut minulle äidinkielelläsi? Mitä sinä salasit? Minä olen tyttäresi, miksen ole saanut tuntea sinua sinun omalla kielelläsi?

Toivoin että isä kuulee. Halusin kertoa isälle: Olen muuttanut Espanjaan. Lähdin Suomesta, koska minulle ei ollut siellä mitään, jäätyneessä erämaassa, jossa ei mikään kasva. Jätin kaiken enkä ole uskaltanut kertoa, koska et kestäisi kuulla. Sinun mielestäsi se olisi typerintä ja hulluinta, mitä ihminen saattaa tehdä. Et kestäisi kuulla, että nuorin tyttäresi on niin typerä ja hullu, enkä minä kestäisi olla sitä sinun silmissäsi. Sinä olet minun isäni, miksen ole saanut kertoa sinulle, kuka olen?

Jo lapsena tahdoin lähteä pois. Päässäni pyöri tällaisia ajatuksia: Olen yksinäinen omassa kotimaassani. En kuulu sinne, minua ei oteta kuuluvaksi sinne. Pelkäsin, että minussa oli jokin pysyvä sekaannuksen tila, solujen hämmennys. Olin kyvytön sopeutumaan paikkaan, joka vastasi vain puolia niistä ainesosista, joita minussa oli. Yhtäältä kuuluin tuonne, toisaalta tänne. Tällaisena en kuulunut minnekään. Enkä voinut halkaista ruumistani kahtia. Mitä muuta olisin voinut tehdä kuin lähteä?

Katsoin peiliin, turvonneet silmät. Edes joku näki minut, peilikuva. Tältä minä näytin: ylläni oli kotimekko, paljaat jalat, likainen tukka. Puoliksi suomalainen, puoliksi bulgarialainen. Minua luultiin espanjalaiseksi siihen asti, kun avasin suuni. Sitten minun täytyi selittää. Kaikkialle minne menin, jouduin selittämään itseäni.

Suomessa minulle puhuttiin englantia. Joskus vastasin englanniksi, kätkeydyin, valehtelin, salakuuntelin ihmisten puheita. Joskus vastasin suomeksi ja katsoin, kuinka ihmiset hämmästyivät: puhut täydellistä suomea. Niin, olen suomalainen (vaikka en ole). Isäni on bulgarialainen. Asun Espanjassa. *Miten eksoottista*, minulle sanottiin. Kun menin Bulgariaan, minulle sanottiin: jos isäsi on bulgarialainen, sinäkin olet bulgarialainen. Yritin uskoa sen, yritin täyttää heidän odotuksensa. Ajattelin, että minä hetkenä hyvänsä sisältäni pulpahtaisi aito bulgarialainen, joka oli ollut minulta itseltänikin piilossa.

Aloitin alusta. *Elena*. Se on bulgarialainen nimi. Suomalaiset eivät osanneet lausua nimeäni. Tunsin voimatonta raivoa aina kun he lausuivat sen väärin. Vain isä osasi lausua nimeni oikein. Jos minulta kysyttiin sukunimeä, sanoin: se on vähän vaikea. *Elena Seonvähänvaikea*.

Sanoin nimeni ääneen ja se kaikui huoneessa, jossa ei ollut puhuttu moneen päivään. Haluaisin kuulla, kun joku lausuu nimeni ääneen.

Baba Liljana huusi: *ela tuka*. Miten hyvältä se tuntui kun hän kutsui minua luokseen. Olisin halunnut hymyillä ja juosta niin lujaa, että törmäisin baba Liljanan lämpimään vatsaan ja hän kietois kätensä ympärilleni. *Tule tänne*.

Isän ääni, isä huusi: tu tänne ny. Isä sai huutaa monta kertaa, enkä minä mennyt. Lopulta isä huokaisi, kiroili ja huusi vielä kerran: tänne heti! ja ääni oli sillä kertaa erilainen, ja minä menin.

Minun oli kylmä. Vaikka olin Andalusian auringossa, minä palelin. Isä ei tiennyt, että käteni olivat aina kylmät. Minun oli joskus mentävä sänkyyn makaamaan kolmen

peiton alle, jotta kädet lämpiäisivät. Istuin lattialle keskelle huonetta. Pitelin käsiä polvieni ympärillä.

Isä sanoi: *malkata*. Se tarkoitti vain minua. Kun isä sanoi sen, hänen äänensä muuttui. Se madaltui ja pehmeni, siinä oli vähän naurua. En kuullut isän sanovan niin kenellekään muulle. *Pikkuinen*. Sillä hetkellä ei voinut tapahtua mitään pahaa. En kuullut sitä montaa kertaa. Ja sitten minä kasvoinkin, en enää ollut pieni tyttö. Mutta silloinkin kun olin jo aikuinen nainen, isä saattoi sanoa: hän on se kaikista pienin, *malkata*.

ISÄ ON ULKONA, isä hakkaa halkoja, teroittaa veitsiä, rikkoo mantelinkuoria terassilla, isä on kaupassa, isä tuo suklaata, joka päivä samaa suklaata, se on tarjouksessa, isä hymyilee kun otan suklaan. Isä näkee minun riemuni. Minä kätken sen. Isä purkaa ostokset keittiön pöydälle. Äiti sanoo: eihän nämä mahdu minnekään! Mutta isä sanoo: mahdupas!

Äiti panee lihan pakkaseen sillä tänään on vuorossa perunamuussia ja muikkuja, mutta isä suuttuu, isä nostaa käden, isä lyö. Äiti ei ehdi väistää. Äiti juoksee ulos ja piiloutuu varastoon, laittaa oven lukkoon. Isä pamauttaa ovea nyrkillä, ottaa kirveen ja iskee siihen halkeaman, mutta ovi pysyy ehjänä. Kissa luikkii ääniä pakoon, isä potkaisee kissaa.

Turvassa. Turvassa on sängyn alla. Pimeässä. Pimeässä muuttuu mustaksi. On näkymätön. Kukaan ei tiedä missä olen. Nukahdan sängyn alle eikä kukaan löydä minua.

Romaani kahden kulttuurin väliin putoavista ihmisistä

Tatko tarkoittaa bulgariaksi isää. Ja se on tarina Elenasta, joka putoaa kulttuurien väliin eikä tunne kuuluvansa minnekään. Elenan isä on kasvanut vuorten keskellä ja sitten muuttanut Suomeen, missä ei ole yhtäkään vuotta. Isä on tumma, kiivas ja tuijottaa kohti, hän on liian iso maahan, jossa ihmiset vaikenevat ja kääntävät päänsä pois. Pian Elena on itsekin ulkomailla. Hän etsii isää omasta kodittomuudestaan. Maisema vaihtuu, vuoret seisovat, joet virtaavat ja perheenjäsenet koettavat löytää toisensa.

Romaanin maailmassa kieli, tavat, roolimallit ja hyvän elämän määritelmät periytyvät myrskyisästi ja iskeytyvät vastakkain jättäen haavansa perheenjäseniin. *Tatko* on tarina intohimosta, sovinnosta ja pitkästä matkasta isän luo. Se on kiehtova, tulinen ja silmiä avaava romaani aikamme ihmiskohtaloista.

9 789523 520806

ISBN 978-952-352-080-6
KIRJASTOLUOKKA: 84.2